

Intervju: AGATA FREYER

Likovna dramaturgija izuzetno je važna za cjelokupnu predstavu

„Marionete su mi od malena najdraže. Možda je to i zbog toga što sam kao dijete posjećivala marionetsko kazalište Jože Pengova i imala sam priliku gledati što je on radio u tom kazalištu. Nikad neću zaboraviti jednu od prvih predstava koje sam gledala, njegovu legendarnu „Lopticu Skočicu“. U to je vrijeme Ciril Jagodič tehnološki osmislio originalnu marionetsku vodilicu – horizontalnu ljubljansku vagu s kojom smo Edi i ja radili sve naše marionetske predstave.”

Razgovarala: **Katarina Kolega**

Objavljeno: **12. listopada 2023.**

Agata Freyer samozatajna je umjetnica – slovenska slikarica koja je život posvetila kreaciji lutaka. Upoznala sam je na PIF-u, Međunarodnom festivalu kazališta lutaka u Zagrebu, gdje je čest i rado viđen gost, zajedno sa svojim suprugom, redateljem Edijem Majaronom. Oblikovatelji lutaka rijetko se spominju u medijima, poznaje ih struka, no ne i šira javnost, a za lutkarstvo njihove su ideje od presudne važnosti. S Agatinim radom bila sam upoznata zahvaljujući njezinoj suradnji s hrvatskim kazalištima, a u Rijeci je 2016. bila postavljena izložba „Od skice do lutke“. Na 47. PIF-u bila je, zajedno s Edijem Majaronom, autorica izložbe „Sto godina slovenskog lutkarstva“, a ove godine, na 56. PIF-u Zagrepčani su mogli vidjeti presjek njezina rada na izložbi “Svijet lutaka Agate Freyer“. Dobila je mnoge nagrade, a najugledniju slovensku nagradu za lutkarstvo primila je ove godine. Riječ je o nagradi Milan Klemenčić za izniman doprinos likovnoj umjetnosti koja je i bila povod našem razgovoru.

Osnivač umjetničkog kazališta u Sloveniji Milan Klemenčić po struci je bio slikar, kao i vi. Kada ste se zaljubili u lutkarstvo i odlučili baviti oblikovanjem lutaka?

Studirala sam slikarstvo kod vrlo poznatog slikara Franceta Miheliča. Predavao nam je sve četiri godine. Na drugoj ili trećoj godini studija dobio je godišnju Prešernovu nagradu za „Plavu pticu“ Mauricea Maeterlincka u režiji glasovitog Jože Pengova i pozvao nas je da je pogledamo. Izvodila se u malom marionetskom kazalištu u Ljubljani i potpuno me očarala. U njoj mi je sve bilo predivno: marionete, dramaturgija, režija, glazba. Predstava kao cjelina bila je jedinstvena. Tada sam upoznala čelistu i redatelja Edija Majarona koji mi je ubrzo postao životni partner. Svom profesoru Miheliču već tada sam rekla da ću se baviti lutkarstvom, da ne bih htjela slikati. Osjetila sam da su me lutke pozvale.

(<https://hrvatskoglumiste.hr/wp-content/uploads/2023/10/AGATA-FREYER.jpg>)

Vaša prva predstava bila je „Fidl Fadl“ 1969. godine. Tako je počela vaša karijera koju ste gradili zajedno s redateljem Edijem Majaronom. Na ovogodišnjem PIF-u gledali smo predstavu „Tobija“ o preslatkom psiću. Vi ste više puta stvarali lutke za „Tobiju“ – kako postizete to da se ne ponavljate?

„Tobiju“ sam radila tri puta i svaki put sam imala drukčije likovno oblikovanje. Stvar je u tome što prije početka rada na svakoj predstavi Edi i ja postavljamo uvijek četiri ista pitanja: što, zašto, kome i kako. Na taj način od samih početaka počinjemo raditi na likovnoj dramaturgiji. Svaki segment predstave je spoj više umjetnosti – glazbe, svjetla – no, smatram da je likovna dramaturgija najvažnija. Od nje sve počinje i zato ni jedna predstava nikada ne može biti ista. Svaku predstavu koju smo radili počinjali smo iz neke druge likovne dramaturgije.

Kolikogod je tekst bio isti, poruke likovne dramaturgije bile su drugačije i zbog toga se nije moguće ponavljati. Uvijek nam je bilo važno za koga radimo, za koji uzrast, zatim bismo se pitali na koji način ćemo to ostvariti i što bismo htjeli s lutkom na sceni poručiti. Zbog te poruke svaka od tri predstave „Tobija“ su različite.

Citirat ću vaše riječi: „Likovna dramaturgija kompleksna je likovna vrsta koja zahtijeva od stvaratelja opće znanje likovnih zakonitosti, poznavanje biti kazališne kostimografije i scenografije, a on prije svega mora razumjeti bit kazališta lutaka, koje nikako nije umanjena forma velike scene, već ima svoje zakonitosti nadrealnog, iznenađujućeg i zahtijeva prostornu izvodljivost.“ Napisali ste to u katalogu za izložbu „Sto godina slovenskog lutkarstva“. Na ovogodišnjem PIF-u više puta ste spominjali da se o tom važnom segmentu kazališta lutaka, o likovnoj dramaturgiji, premalo piše.

Gotovo se uopće o tome ne piše, a u nekim predstavama mislim da se o njoj ne vodi previše računa. Likovna dramaturgija je, međutim, izuzetno važna jer sve odluke – kojim se materijalima koristimo, koja tehnika odgovara tekstu koji radimo i slično – presudne su za cjelokupnu predstavu. U nekim predstavama koje sam gledala nažalost ne mogu naći odgovore na četiri spomenuta pitanja od kojih bi trebale polaziti.

Tobija, Dječje kazalište Branka Mihaljevića u Osijeku

Kako izgleda vaš proces rada na predstavi – uvjetuje li tekst materijal ili tehniku kojima ćete se koristiti ili obrnuto?

Sve uvjetuje jedno drugo jer je svaka predstava cjelovita. Prije svega nam je važno za koga radimo, za koji uzrast, a zatim postavljamo pitanje kako – koji će biti izbor tehnologije, boja, materijala.

U riječkom Gradskom kazalištu lutaka postavili ste predstavu „Sve o Žaklinama“ za koju ste dobili nagradu na Naj, naj, naj festivalu za likovno oblikovanje. Predstava je nastala prema Ionescovom tekstu – koliko vam je njegov teatar apsurdna bio poticajan?

Ionesco mi je bio velik izazov. I njegov teatar apsurdna. Kad sam radila na toj predstavi, nadahnuće su mi bile slike belgijskog umjetnika Renea Magrittea.

Jesu li vam slikari bili nadahnuće i za druge predstave?

Kad počinjem stvarati, uvijek polazim iz povijesti umjetnosti, odnosno iz nekog određenog umjetničkog razdoblja. Primjerice, kad smo radili Shakespereovu „Oluju“ polazište mi je bio klasicizam. Nadahnuće sam nalazila u slikama poznatog Napoleonova dvorskog slikara Jeana Augustea Dominiquea Ingesa. Prospera sam oblikovala prema njegovom portretu Napoleona kao cara. Da otac Prospero ne padne u napast, obukao je kći

Mirandu u mušku odjeću. Zato sam nju sam osmislila prema Ingresovom portretu mladog Napoleona. To je primjer likovne dramaturgije. Često su mi slikari i različiti stilovi bili nadahnuće i izazov. Kad radim predstave za djecu, uvijek mislim i na roditelje kako bi u toj predstavi svi podjednako uživali.

Na koji način oblikujete lutku – što vam je najvažnije kad je osmišljavate?

Uz pitanja o kojima sam već govorila, bitno mi je da mi lutka govori. Moram se suočiti s njezinim očima i izrazom lica kako bih je upoznala. A svaka vrsta lutke nosi u sebi nešto drugo: marioneta je lirična, ginjol je idealan za satiru, javajka nosi drugačije poruke – tehnologija je polazište za daljnje stvaranje.

Sne o Žaklinama, Gradsko kazalište lutaka Rijeka, 2004.

Koja vam je vrsta lutaka najdraža?

Marionete su mi od malena najdraže. Možda je to i zbog toga što sam kao dijete posjećivala marionetsko kazalište Jože Pengova i imala sam priliku gledati što je on radio u tom kazalištu. Nikad neću zaboraviti jednu od prvih predstava koje sam gledala, njegovu legendarnu „Lopticu Skočicu“. U to je vrijeme Ciril Jagodič tehnološki osmislio originalnu marionetsku vodilicu – horizontalnu ljubljansku vagu s kojom smo Edi i ja radili sve naše marionetske predstave.

Vežete li se za svoje lutke?

Na neki način da. Primjerice, strašno mi je žao kada čujem da mojih lutaka više nema. Edi i ja smo mnoge predstave radili u mostarskom kazalištu lutaka i sad kad sam čula da tih lutaka više nema, bilo mi je strašno krivo. Osjetila sam silnu tugu kad sam čula da su uništene.

Radili ste dosta u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Srbiji. Koja kazališta najviše pamтите?

Teško je to reći jer nam je bilo lijepo svugdje. Ali, kad sam već spomenula Mostar, rad u tom kazalištu pamtim kao jedno divno vrijeme. Ansambl je bio izuzetno dobar i sjećam se naše prve predstave – „Martin Krpan“. To je bila sjajna kazališna družina s kojom smo stvarno puno radili.

Vi ste najviše radili s vašim suprugom, Edijem Majaronom. Tijekom karijere osmislili ste lutke za četrdesetak predstava. Jeste li radili s još kojim redateljem?

Lutke sam radila jedino za Edija. Kostimografiju sam dva puta radila za Maju Dimitrijević u režiji Miroslava Belobića na tekstove Krleže i Lorce u Jugoslavenskom dramskom pozorištu u Beogradu.

Gdje ste se učili oblikovati lutke?

Budući da na Akademiji to nismo radili, učila sam sama, radeći zajedno s Edijem. Svaka nova predstava za mene je predstavljala novi izazov i novo učenje. Sada nakon toliko predstava i toliko godina osjećam tehnologiju kao nešto što određuje stil predstave.

Kako je stvarati zajedno sa suprugom?

Kad radimo na nekoj predstavi mi živimo s njom dan i noć. Ja mu neprestano iznosim ideje, puno crtam i taj proces traje sve dok nisam potpuno zadovoljna. Tek tada krećemo u realizaciju lutke.

Jedno vrijeme ste zajedno vodili i svoj teatar. Kako je to bilo?

Pokrenuli smo kazalište nakon našeg kratkog rata jer smo shvatili da bismo u njemu mogli nastaviti slobodno stvarati. Vjetar u leđa dala nam je pokretačica glasovite lutkarske škole u Charlevilleu-Mezieresu Margareta Niculescu. Ona nas je financijski podržala i premijeru prve predstave imali smo u tom francuskom gradu što je bilo predivno. Dvadesetipet godina smo vodili kazalište, ali nije bilo lako prodavati predstave. Postprodukcija nas je silno iscrpila, sve što bismo zaradili ulagali bismo u nove predstave i na kraju smo ipak od toga odustali.

Biste li mogli definirati svoj stil?

Volim lutku koja je pokretna i koja se izvrsno spaja s glazbom, tekstem, cjelokupnim teatarskim činom.

Uz predstave, vaše su lutke gostovale na mnogim samostalnim i skupnim izložbama diljem Europe. Na koji ih način postavljate u muzejskom ili nekom drugom nekazališnom prostoru?

Lutka na sceni ima svoj život, ali ta se energija osjeća i na izložbi. Iako više nije na sceni, energija ostaje i osjeća se u lutkama. Kad postavljam izložbu, uvijek počinjem s rasporedom u prostoru, to uvjetuje sve ostalo. Lutku – i kad nije na sceni – osjećam kao biće, u njoj je moja energija i svih onih koji su je animirali i gledali u predstavi. Želim da su i na izložbi postavljene u scenskim odnosima, ukoliko to dozvoljava galerijski prostor.

Mala vještica, Gradsko kazalište lutaka Rijeka

Dobili ste mnoge nagrade, no pretpostavljam da vam je Nagrada za životno djelo Milan Klemenčić najposebnija.

Puno mi znači ta nagrada. Dobila sam malog Gašparčeka – lika koji je za svoju antologijsku predstavu „Doktor Faust“ izradio Klemenčić, pionir slovenskog lutkarstva. Edi je Gašparčeka dobio prije četiri godine i sad je njegov Gašparček dobio društvo.

Čestitam na toj uglednoj nagradi i nadam se da se vidimo na idućem PIF-u!

©Katarina Kolega, Hrvatskoglumiste.hr, objavljeno 12. listopada 2023.

Tekst je objavljen uz potporu AEM u okviru projekta poticanja novinarske izvrsnosti. Dopušteno je prenošenje sadržaja uz objavu izvora i autora.